

FOLLAS NOVAS 6

REVISTA DE ESTUDOS ROSALIANOS

PADRÓN 2021

Aurora López | Andrés Pociña

Reivindicación de dona
Teresa de Castro, nai moi
querida por Rosalía

FUNDACIÓN ROSALÍA DE CASTRO

Reivindicación de dona Teresa de Castro, nai moi querida por Rosalía

PALABRAS CHAVE

Teresa de Castro,
Rosalía de Castro,
cronoloxía, biografía,
relación familia

KEYWORDS

Teresa de Castro,
Rosalía de Castro,
chronology, biography,
relationship

RESUMO

Selección e comentario de importantes datos cronolóxicos e biográficos sobre dona Teresa de Castro e Rosalía de Castro Documentados no libro publicado por Miguel Anxo Seixas Seoane e María Sagrario Abelleira Méndez, *Rosalía e Murguía: datos, datas e documentos (1851-1858)*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2021. Nova data do nacemento de Rosalía.

ABSTRACT

Selection and various commentaries of important chronological and biographical data on dona Teresa de Castro and Rosalía de Castro, that are documented in the book of Miguel Anxo Seixas Seoane and María Sagrario Abelleira Méndez, *Rosalía e Murguía: datos, datas e documentos (1851-1858)*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 2021. New authentic date of the birth of Rosalía.

Aurora López
Universidad de Granada
auroral@ugr.es

ARTIGO

Andrés Pociña
Universidad de Granada
apocina@ugr.es

1. Novos documentos fundamentais para unha biografía de Rosalía

Escribir unha biografía de Rosalía sempre foi empresa arriscada, chea de problemas polas moitas lagoas na información, que, por veces, máis que deixar importantes partes da vida da escritora baleiras, provocaron teorías ousadas, inadmisíbeis, rexeitábeis. Por poñer un exemplo: dos contados datos da mocidade de Rosalía en Santiago, era habitual prestarlle moita atención á súa primeira actuación teatral, que xa no ano 1916 González Besada gabara deste xeito: “Es fama que a los quince años tomó parte en una función teatral, que para fines benéficos organizó la sociedad *Liceo de Santiago*, y a los diecisiete desempeñó el papel de protagonista de la *Rosmunda*, de Gil y Zarate, arrebatando al público, que le arrojó flores y palomas”^[1]; máis tarde, xa casada e cunha filla, sabemos do seu éxito no ano 1860 na interpretación do drama histórico *Antonio de Leiva*, de Juan de Ariza^[2]. Partindo deses dous datos, era lóxico conxectar unha fonda afección da escritora polo teatro e unha positiva calidade como intérprete; pero no ano 2000, un estupendo traballo de Victoria Álvarez Ruiz de Ojeda^[3] descobre outras seis interpretacións teatrais no Liceo

[1] González Besada (1916), p. 36.

[2] Pociña e López (2000), p. 36

[3] Álvarez Ruiz de Ojeda (2000), pp. 11-43; cf. o noso resumo deste traballo, cos nomes e datos das obras teatrais interpretadas por Rosalía, en López, Pociña e Pociña López (2017), pp. 537-539.

de la Juventud, o que certifica que a paixón de Rosalía polo teatro era moito máis importante de canto se viñera sospeitando. Daquela, grazas aos adiantos proporcionados por novos descubrimentos e investigacións, cada vez é maior a posibilidade achegármonos á vida da escritora con máis seguridade, e de camiño a un máis fondo coñecemento da súa obra literaria.

É precisamente isto o que acaba de chegar ás nosas mans cun magnífico libro de documentación sobre Rosalía e Murguía, que debemos ao traballo e á inmensa xenerosidade de María Sagrario Abelleira Méndez e Miguel Anxo Seixas Seoane, titulado *Rosalía e Murguía: datos, datas e documentos (1851-1858)*^[4].

Sobre o precioso tesouro de información en que consisten os documentos contidos neste volume, que son os doce documentos que tiveron que achegar Rosalía e Murguía para poder casar en Madrid no ano 1858, con pulcritude reproducidos fotograficamente e estudados con rigor, partindo dos orixinais que se achan no Archivo Histórico Diocesano do arcebispado de Madrid, imos reproducir algúns fragmentos da presentación realizada por Abelleira e Seixas:

O ser e o ben obrar de Rosalía de Castro chega ata nós desde a madrugada do xoves 23 de febreiro de 1837. A presenza de Rosalía aumenta cada vez máis como un vento e encárnase en múltiples inventos e eventos. Imposible é, polo de agora, un rexistro de todos eles, que seguen e seguen a se acrecentar de contido, pero todos proveñen do mesmo: Rosalía convoca.

Convócanos a todos, como convocou á filóloga e documentalista Sagrario Abelleira Méndez que decidiu en febreiro de 2021 consultar o Archivo Histórico Diocesano de Madrid para localizar e estudar a documentación xerada en 1858 para o casamento de Rosalía e Murguía. Outros foran antes. De feito, existe unha tradición ininterrompida de investigadores que, de cando en vez e dun xeito ou doutro, sempre se aproximan a Rosalía e nola achegan.

O sumatorio deses estudos é o rigoroso inventario Rosalía de Castro: Documentación biográfica y bibliografía crítica de Aurora López e de Andrés Pociña, publicado en 1991 e en 1993, na Coruña, pola Fundación Pedro Barrié de la Maza, en tres volumes nos que recollen o máis relevante do publicado sobre Rosalía dende 1837 ata 1990. O cuarto volume (1991-2000), ao que se suma a colaboración de Andrés J. Pociña López, foi editado en 2017 pola Fundación Rosalía de Castro.

[.....]

O que nesta publicación achegamos é un expediente inédito composto por unha ducia de documentos cosidos que conforman un atado. Consérvanse no Archivo Histórico Diocesano de Madrid no fondo Provisorato e Vicaría Eclesiástica. Neste expediente agrúpanse todos os documentos que foron

[4] Este libro, perfectamente coidado en moitos aspectos, curiosamente non leva no lugar habitual o nome dos autores ou responsábeis, de modo que quen o consulta debe atopalosna páxina interior de créditos, onde consta: “Edición e estudo introdutorio Miguel Anxo Seixas Seoane Sagrario Abelleira Méndez. En consecuencia, a nosa referencia bibliográfica a este precioso libro, que resultar ser fundamento e base deste artigo, será: Seixas Seoane, Miguel Anxo e Abelleira Méndez, Sagrario (2021), *Rosalía e Murguía: datos, datas e documentos (1851-1858)*, Santiago de Compostela, Xunta de Galicia.

requiridos aos noivos Manuel Martínez Murguía e Rosalía de Castro, ambos residentes daquela en Madrid, unha vez que se deran palabra de matrimonio en xullo de 1857 e acordaran casar na capital en 1858^[5].

Os doce documentos que se editan, tanto en fotocopia dos orixinais como en transcripción anotada dos textos, ofrecen unha información de valor inestimable para a reconstrución das vidas de Rosalía e de Murguía nos anos precedentes ao seu casamento, tanto en Galiza como en Madrid, onde levaba habitando Murguía oito anos e Rosalía dous e medio^[6]. Nós pensamos seguir traballando sobre numerosos aspectos da vida de Rosalía que eran descoñecidos ou que presentaban problemas de interpretación e dúbidas diversas. Neste artigo que agora publicamos tan só imos recoller e comentar datos novos sobre o día exacto do nacemento de Rosalía, os primeiros anos da súa nenez, e a súa vida de solteira en Santiago de Compostela, onde habita coa súa nai, dona Teresa de Castro, practicamente sempre denominada por este nome en toda a documentación contida neste libro.

2. Data real do nacemento de Rosalía: 23 de febreiro de 1837

Segundo manifestan no terceiro apartado do “Estudo introdutorio”, ao que poñen por título “As achegas do expediente matrimonial de 1858” Miguel Anxo Seixas Seoane e María Sagrario Abelleira Méndez, hai dous datos principais nos doce documentos que compoñen o conxunto. Coidamos que paga a pena presentalos aquí tal como opinan deles nas súas propia palabras:

Agora, grazas ao descubrimento do atado con documentos inéditos do expediente matrimonial encontrado no Archivo Histórico Diocesano de Madrid, ampliase a información e quedan desvelados, entre outros, dous importantes datos e datas que formarán parte da biografía de Rosalía de Castro.

O primeiro: a data e a hora do nacemento de Rosalía, que viu a luz o 23 de febreiro de 1837, ás catro da madrugada; é dicir, o día anterior ao seu bautismo.

O segundo: o recoñecemento de Rosalía como filla natural por parte da súa nai Teresa de Castro, asinado en 1843.

Estes dous relevantes datos proceden do testemuño da propia Teresa de Castro, asinados oficialmente en escritura ante notario, o que lles outorga plena veracidade^[7].

[5] Seixas Seoane e Abelleira Méndez (2021), p. 7.

[6] Sobre as relacións de Rosalía e Murguía en Madrid, nos dous anos anteriores ao seu casamento, non é habitual citar o moi ben documentado, e tamén precioso, libro de Juan Naya, *Estudios acerca de la familia Murguía – Castro* (1998), pp. 45-47.

[7] Seixas Seoane e Abelleira Méndez (2021), p. 10.

Por riba da importancia dos datos que achega e desa “plena veracidade” que salientan os editores do libro, para a autora e o autor deste artigo, que dedicamos moitos anos da nosa actividade á recuperación e estudo de obras, fragmentarias ou completas, de escritoras de Roma^[8], do mundo clásico ata a actualidade^[9], do século XX^[10] etc., resulta absolutamente conmovedor encontrar por primeira vez na nosa vida un texto coas palabras auténticas de dona Teresa de Castro, unha muller que nos interesou sempre moito, mais da que nunca ata agora puidemos ter unha opinión directa e segura partindo das súas palabras. Daquela, reproducimos aquí a *Acta de recoñecemento de filla natural que dona Teresa de Castro outorga en favor da súa filla Rosalía* (p. 40).

En la ciudad de Santiago a trece días del mes de junio, año de mil ochocientos cuarenta y tres. Ante mí, escribano, secretario contador del Gran Hospital de esta ciudad, y testigos, siendo presente doña Teresa de Castro, de estado soltera, mayor que asienta serlo de la edad de veinte y cinco años, como lo indica su físico, y vecina de la villa del Padrón, dijo que en el día veinte y tres de febrero de mil ochocientos treinta y siete dio a luz una niña que encargó a María Francisca Martínez, de la parroquia de San Juan del Campo, trácese a dicho Gran Hospital para que por uno de sus capellanes fuese bautizada solemnemente, como así lo hizo el que entonces era don José Vicente Varela y Montero, poniéndole el nombre de María Rosalía Rita, y siendo su madrina la misma conductora María Francisca Martínez, que volvió a recogerla en el propio día del bautismo, que fue el veinte y cuatro de dicho febrero, y seguidamente con conocimiento de la otorgante, la puso para su lactancia en poder de una tal María, cuyo apellido no tiene presente en este momento, y solo que era vecina del lugar del Santo, parroquia de san Juan de Ortoño en cuyo poder ha permanecido unos seis meses, y al cabo de ellos pasó a la compañía de la que habla, en la que permanece. Y mediante está plenamente convencida de que la referida niña María Rosalía Rita es la misma que la que otorga dió a luz en el día referido de veintitres de febrero de mil ochocientos treinta y siete, y hora de las cuatro de la mañana, pues aun cuando la partida de su bautismo hace referencia al año de treinta y seis, en esto padeció equivocación el capellan bautizante, sin duda al tiempo de escribirla, para que tenga todas las consideraciones que las leyes conceden y no sea perjudicada en las que le corresponden, la reconoce por su hija natural para que pueda usar de su apellido y disfrutar de las más ventajas establecidas por derecho, a cuyo fin se obliga a no revocar ni variar esta escritura de reconocimiento que otorga de su libre y espontánea voluntad, y por satisfacer los deberes de su conciencia, queriendo por lo mismo que siendo necesario se le obligue a estar y pasar por su contenido, y a sus presuntos herederos [...]^[11]

[8] Cf. López (2021).

[9] Cf. Pociña (2007).

[10] Cf. algúns libros nosos, como Pociña e López (1995), sobre Maruxa Villanueva, ou López e Pociña (2014), sobre Luz Pozo Garza.

[11] Seixas Seoane e Abelleira Méndez (2021), pp. 40-43.

Centrándonos no dato fundamental, dúas veces referido, da data do nacemento de Rosalía, pensamos que a partir da publicación deste documento resulta obrigado introducir unha serie de reformas na consideración e información sobre a vida da nosa poeta, e de modo especial nos dous seguintes puntos: en primeiro lugar, corrixir os numerosísimos lugares onde a data do nacemento da escritora, baseándose obviamente na partida de bautismo, se colocaba no día 24 de febreiro de 1837; en segundo lugar, contemplar as afirmacións de dona Teresa cando se desexa precisar algo sobre a partida de bautismo de Rosalía, difundida en moitas ocasións^[12].

Como comentario persoal, a autora e o autor deste artigo, que tivemos nas bases dos nosos primeiros achegamentos aos principios da crítica literaria unha etapa, hai tantos anos, de preponderancia dos presupostos fundamentais do entón chamado “formalismo ruso”, entre eles o do rexeitamento dos datos proporcionados pola biografía para a análise da obra literaria dun autor, non temos o menor receo en manifestar que, adiantar un día o nacemento de Rosalía de Castro non amosa razón de ningún tipo para ter que innovar nada na case totalidade da investigación sobre ela. Non obstante, a importancia crecente da consideración da súa figura nos últimos tempos, a niveis tanto galegos e españois como internacionais, obriga a ter moi presente esta nova data do nacemento, o 23 de febreiro, e difundila na medida do posible. Por outra parte, no territorio de Galiza, onde é afortunadamente tan frecuente a organización de actividades culturais e didácticas dedicadas á meirande escritora da Terra, deberá, na nosa opinión, terse en conta esa nova data que agora nos proporciona a súa nai, dona Teresa de Castro, da que volveremos a falar máis adiante.

3. Nenez de Rosalía, practicamente sempre coa súa nai

No ano 1991, nas primeiras páxinas do volume I da nosa *Bibliografía rosaliana*, escribiamos: “1837 Hasta fecha desconocida / La familia paterna se hace cargo de la recién nacida, que se encuentra pronto en la “Casa de Castro”, en Ortoño, al cuidado de Teresa Martínez Viojo, hermana de su padre. Difieren los autores sobre el año en que se hizo cargo de la niña su madre, pues, que sepamos, no existe ningún dato seguro, sobre este particular”^[13]. Non nos parece axeitado facer aquí unha disquisición, que debería ser longa dabondo e chea de moitas consideracións, sobre a cantidade de anos que se propuxeron durante moito tempo acerca da separación de Rosalía de dona Teresa de Castro; o máis frecuente era prolongala durante un período extenso, ata arredor dos dez anos de idade da pequena. Agora, segundo o testemuño certificado de dona Teresa, os datos cambian por completo: seguindo as súas instrucións, a madriña de Rosalía recolle a criatura despois de bautizada, e lévaa ao lugar de O Santo, en San Juan de Ortoño, para que lle dese

[12] López e Pociña (1991), p. 7; Pociña e López (2000), p. 22.

[13] López e Pociña (1991), vol. I, pp. 7-8.

o peito unha tal María, cuxo apelido non recorda dona Teresa no momento de facer a súa declaración^[14]; despois de estar con esa muller durante ese tempo de lactación, dona Teresa, como vimos no documento reproducido máis arriba, afirma contundentemente: *“en cuio poder ha permanecido unos seis meses, y al cabo de ellos pasó a la compañía de la que habla, en la que permanece”*.

Así e todo, o descubrimento nun rexistro municipal de Padrón, feito en 1996 por Manuel Pérez Grueiro, bibliotecario do Concello de Neda (A Coruña), daba conta de que, en setembro de 1842, Rosalía vivía en Padrón xa coa súa nai. Segundo ese rexistro faise constar como residente no Concello de Padrón a familia composta por

D^a Teresa de Castro

hija
Rosalía de Castro

criada
María Martínez

Indícase tamén que o estado de dona Teresa é solteira, e que ten 36 anos de idade.

O señor Pérez Grueiro tivo a xenerosidade de enviarnos fotocopia de seu trascendental descubrimento, que indicaba que aos cinco anos e medio de idade Rosalía habitaba coa súa nai, en contra do que era habitual afirmar en diversas biografías. Indicámoslle nós que o documento proporcionaba un dato fundamental para a biografía da escritora e que debería publicalo o máis axiña posible, labor que delegou en nós. Deste modo, houbo neste asunto un longo período de falta de información verdadeira sobre a relación de Rosalía e dona Teresa, que provocou críticas duras contra a nai por suposta despreocupación e abandono da filla; un período, a partir de 1996, no que xa se sabe con certeza que Rosalía vive coa súa nai aos cinco anos; e agora, un novo período no que, segundo dona Teresa de Castro, a filla soamente estivo separada dela por seis meses, e nunca máis despois ata o momento presente^[15]. Non fai falta dicir que este dato esixe revisar tanto consideracións desafortunadas sobre a persoa de dona Teresa de Castro, como interpretacións gratuítas das obras de Rosalía á procura de supostas influencias debidas a un abandono materno que nunca se produciu na realidade na súa nenez.

[14] Para a identificación desta María, que aleitou durante seis meses á pequena Rosalía, cf. os datos que proporcionan Seixas Seoane e Abelleira Méndez (2021), p. 13.

[15] Cf. Pociña (1998), pp. 164-166; Pociña e López, (2000), p. 23; López, Pociña e Pociña López (2017), pp. 352-354.

4. Mocidade de Rosalía en Santiago, sempre con dona Teresa de Castro

A partir de investigacións de diversa procedencia, que se remontan especialmente a informacións dadas por Fermín Bouza-Brey^[16], coñecemos con certo detalle a residencia de Rosalía na cidade de Santiago a partir de 1850, vivindo sempre coa súa nai dona Teresa de Castro, en domicilios alugados en lugares diversos. Con moi agradable sorpresa que non queremos pasar en silencio, María Sagrario Abelleira Méndez e Miguel Anxo Seixas Seoane mencionan o noso traballo “Datos e datas da vida de Rosalía”^[17] indicando que “unha síntese da biografía de Rosalía pode seguirse nos imprescindibles datos achegados por Aurora López e Andrés Pociña (2000)”. Temos que dicir que agora, vinte anos despois, a información rosaliana no noso poder é moito máis rica, e sen dúbida deberemos editar unha nova versión, corrixida e aumentada, sobre ese longo período, que vai na súa primeira etapa dende 1850 ata abril de 1856, en que sabemos que Rosalía está en Madrid^[18], onde casará o 10 de outubro de 1858, despois de dous anos e medio de residencia na capital. Por certo, para nós é nova a noticia de que, para procurar a documentación precisa para o matrimonio, que agora temos nas mans, dona Teresa de Castro regresou a Santiago antes da voda, á que non consta en ningures que asistise: “Cremos, pero non temos testemuños escritos, que Teresa de Castro Abadía debeu de volver a Galicia a finais do ano 1857 ou a comezos do 1858, deixando a súa filla esta vez na casa dos seus parentes na rúa da Ballesta”^[19].

Sintetizando un longo período biográfico sobre o que estamos a traballar dende hai algún tempo, Rosalía vive coa súa nai en Padrón durante a súa nenez e con ela marcha a vivir a Santiago cando ten trece anos, e tamén con ela marcha a Madrid en 1856. Sete meses despois do casamento en Madrid, Rosalía pare en Santiago a súa primeira filla, bautizada como Alejandra Teresa, os nomes do seu padriño por poderes, Alejandro Chao, e da súa madriña presente, que resulta ser dona Teresa de Castro, segundo pode lerse na partida de bautismo^[20].

Resulta obvio, pois, que o feito de pasar a mocidade en Santiago primeiro, e de marchar despois a Madrid, son decisións que toma Rosalía de acordo con e sempre en compañía da súa nai. Sen que isto poida parecer a fin desa relación ininterrompida, segundo o

[16] Bouza-Brey (1985), p. 302 (cf. Bouza-Brey, 1955). Non debe esquecerse nunca, como vemos que está a facerse nos últimos tempos con excesiva frecuencia en traballos que pretenden estar ben documentados, o maxistral tratamento de Rosalía na súa *Historia da literaturagalega* (1975), pp. 145-234, nin tantas contribucións súas imprescindíbeis sobre Rosalía, como o súa tese sobre as fontes literarias (Carballo Calero, 1959), o libro fundamental de *Estudos rosalianos* (Carballo Calero, 1979).

[17] Pociña e López, (2000), pp. 19-120.

[18] Carballo Calero (1975), p. 151; Pociña e López, (2000), p. 27.

[19] Seixas Seoane e Abelleira Méndez (2021), p. 23.

[20] Pociña e López, (2000), p. 34.

documento do libro que estamos utilizando, o día 9 de agosto de 1858 outorga dona Teresa de Castro consentimento á súa filla Rosalía para casar con Manuel Martínez Murguía:

... por el tenor de la presente escritura y en la forma, via y manera que mejor en derecho lugar haya, la doña Teresa Castro otorga que da y concede amplia licencia y su espreso consentimiento a la citada su hija doña Rosalía Castro, a fin de que sin incurrir en pena celebre, según orden de nuestra santa Madre Iglesia, su matrimonio con el esplicado don Manuel Martínez, a cuyo efecto, de su libre y espontánea voluntad, sin inducimiento ni coacción de ningún género, presta su aquiescencia y beneplácito de un modo el más explícito y terminante...^[21]

Hai agora vinte e cinco anos, o Día das Letras Galegas de 1996, dedicado naquela ocasión a Xesús Ferro Couselo, celebrouse en Granada no Salón de Actos do Concello, e tiven a honra de que se me encargase a min, Andrés Pociña, o discurso principal, que fixen en nome meu e de Aurora López. Evidentemente a figura de Ferro Couselo, sen dúbida un erudito interesante en moitos sentidos, habitual escritor en galego, non era precisamente un cultivador literario da nosa lingua. Emporiso, a solución para a nosa intervención veunos do feito afortunado de termos recibido poucos días antes unha copia do documento que descubrira Manuel Pérez Grueiro no Concello de Padrón, onde constaba que Rosalía xa vivía aos cinco anos e medio coa súa nai, e repartimos fotocopias deste importantísimo documento aos asistentes e, entre outras cousas, eu pronunciei, en castelán, estas palabras:

... De xeito que, dende moi moi moi pequecha Rosalía estivo coa súa nai, que non ten reparo en facer constar no padrón municipal da súa vila a súa calidade de nai solteira; ao mellor nin siquera chegou a separarse da neniña, e con toda seguridade non o fixo ata os dez, doce ou máis anos de Rosalía, como decote se dicía e escribía. Por tanto, teñen que rectificar os que, de forma lixeira e desgraciada dabondo, fixeron de Dona Teresa de Castro y Abadía unha fidalga sen entranas. Non podía ter sido dese xeito, a menos que Rosalía fora absolutamente falsa cando escribiu estes versos:

Nunca permita Dios que yo te olvide,
mi santa, mi amorosa compañera;
nunca permita Dios que yo te olvide,
aunque por tanto recordarte muera.

Venga hacia mí tu imagen tan amada
y hábleme al alma en su lenguaje mudo,
ya en la serena noche y reposada,
ya en la que es parto del invierno crudo.

[21] Seixas Seoane e Abelleira Méndez (2021), pp. 72-75.

Y que en tu aislado apartamento fiero,
tan ajeno del hombre y su locura,
velen mi llanto y mi dolor primero
al lado de tu humilde sepultura.

Poida que estes versos non sexan moi bos, pero levan neles toda a sinceridade de Rosalía, toda a dor que sinte ante a perda dunha nai moi querida. Xa que logo, mercé ao documento recuperado por Manuel Pérez Grueiro, un documento que non acho palabras dabondo para agradecerllo, atopámonos agora cunha dona Teresa nova; unha muller que a min, dígovalo sinceramente, como o dixen e escribín moitas veces antes de agora, sempre me pareceu unha gran señora, acosada por un tremendo drama, que moi ben puido concebir a súa filla non como froito dunha relación pasaxeira cun crego, don Xosé Martínez Biojo, senón dun verdadeiro amor por desgracia imposible. Unha muller destemida, que non oculta a meniña, porque senón, como podería explicarse que algúns anos despois marchase coa xove Rosalía a Santiago, para que poidera estudar música, francés, e as catro cousas que aprendían daquela as mulleres máis cultas? Por fortuna, xa ninguén poderá dicir que dona Teresa foi unha nai dura, despiadada, mesmo cruel, igual que, dende fai xa algún tempo, só ignorancia demostran os aue aseguran que Rosalía era unha palurdiña sen cultura algunha^[22].

Os novos datos que agora temos sobre dona Teresa de Castro amosan unha imaxe moi positiva desta muller, que tivo a fortuna de xerar a Rosalía, que non permitiu que fose abandonada na *inclusa*, como indica a partida de bautismo, que pasou os primeiros anos da nenez con ela en Padrón, que a levou a Santiago para procurarlle unha vida e unha educación lonxe da aldea, que a levou por vez primeira a Madrid, onde publicou o primeiro poemario, *La flor* (1857)... Daquela, non é preciso escribir moito máis para reivindicar un tratamento xusto para esta gran muller, nin recordar exemplos da enorme antipatía coa que foi tratada ás veces, mesmo por importantes estudosos de Rosalía: canto máis amplo é o noso coñecemento da fidalga de Padrón, máis grande resulta a súa figura. A documentación procurada, estudada e editada por Miguel Anxo Seixas Seoane e María Sagrario Abelleira Méndez é un firme apoio para reivindicar, como fixemos nós sempre, unha imaxe absolutamente positiva de dona Teresa de Castro, para afastar moitas interpretacións gratuítas das obras de Rosalía de Castro, e xustificar o grande amor que a inmensa poeta amosa pola súa nai en tantos lugares da súa poesía.

[22] Pociña (1998), pp. 165-166.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Álvarez Ruiz de Ojeda, Victoria (2000), “Rosalía de Castro, actriz: noticias y documentos”, *RER* 1, 11-43.
- Bouza-Brey, Fermín (1955), “La joven Rosalía en Compostela (1852-1856)”, *CEG* 10, 201-257.
- Bouza-Brey, Fermín (1985), “Documentación temática varia”, en Rosalía de Castro, *En las orillas del Sar*, ed. de M. Armiño, Barcelona, Plaza & Janés, 199-309.
- Carballo Calero, Ricardo (1959), *Contribución ao estudo das fontes literarias de Rosalía*, Lugo, Ediciones Celta.
- Carballo Calero, Ricardo (1975), *Historia da literatura galega contemporánea*, Vigo, Galaxia.
- Carballo Calero, Ricardo (1979), *Estudos rosalianos. Aspectos da vida e da obra de Rosalía de Castro*, Vigo, Galaxia.
- González Besada, Augusto (1916), *Discursos leídos ante la Real Academia Española en la recepción pública del Excmo. Sr. D. Augusto González Besada el día 7 de mayo de 1916*, Madrid, Imprenta Clásica Española.
- López, Aurora (2001), *No sólo hilaron lana. Escritoras romanas en prosa y verso*. 2ª ed. revisada y muy ampliada, Zaragoza, Libros Pórtico.
- López, Aurora e Pociña, Andrés (1991), *Rosalía de Castro. Documentación biográfica y bibliografía crítica (1837-1990)*, vols. I e II, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- López, Aurora e Pociña, Andrés (2014), *Á procura da poesía. Vida e obra de Luz Pozo Garza*, Santiago de Compostela, Alvarellos Editora.
- López, Aurora, Pociña, Andrés e Pociña López, Andrés J. (2017), *Rosalía de Castro. Documentación biográfica y bibliografía crítica. Volumen IV(1991-2000)*, Padrón, Fundación Rosalía de Castro.
- Naya Pérez, Juan (1998), *Estudios acerca de la familia Murguía Castro*, A Coruña, Deputación Provincial da Coruña.
- Pociña, Andrés (1998), *Galicia e Granada: dous cabos dun eixo espiritual*, Sada – A Coruña, Edicións do Castro.
- Pociña, Andrés (2009), *Tecer con palabras. Mulleres na poesía en castelán, galego e portugués*, Limiar por Carmen Blanco, Santiago de Compostela, Edicións Correo.

Pociña, Andrés e López, Aurora (1995), *Conversas con Maruxa Villanueva na Casa de Rosalía*, A Coruña, Hércules de Ediciones.

Pociña, Andrés e López, Aurora (2000), *Rosalía de Castro. Estudos sobre a vida e a obra*, Santiago de Compostela, Edicións Laiovento.

Seixas Seoane, Miguel Anxo e Abelleira Méndez, Sagrario (2021), *Rosalía e Murguía: datos, datas e documentos (1851-1858)*, Santiago de Compostela?, Xunta de Galicia.

Publicamos este sexto número de *Follas Novas*
grazas ao patrocinio do Concello de Boiro



CONCELLO
DE
BOIRO



CASA DE ROSALÍA

CINCUENTA ANIVERSARIO 50

A Matanza
15917 Padrón
+34 981 811 204

www.rosalia.gal

FUNDACIÓN
ROSALÍA DE CASTRO